

УДК 327 (470+571)

Мошко А. В.

Науковий керівник: Корнійчук Л. В.,
кандидат історичних наук, старший викладач

УКРАЇНСЬКО-ЯПОНСЬКІ ВІДНОСИНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті охарактеризовано відносини між Україною та Японією на сучасному етапі. Досліджено історію становлення взаємин та проаналізовано останні кроки у напрямку їх зміцнення. Починаючи з 2011 року відносини з Японією вийшли на глобальний рівень. Окрім цього, Японія присутня в Україні своїм інвестиційним капіталом та надає підтримку від уряду. Переважно вона проходить по лінії Японського агентства міжнародного співробітництва (JICA), офіс якого працює в Києві. Японія активно підтримує Україну в сфері безпеки та наданні фінансової допомоги. Країни також активно співпрацюють в культурній сфері: надання грантів на навчання, проведення «Року Японії в Україні» та ін.

Ключові слова: українсько-японські відносини, ОДР, «Японія-Україна», «Кейданрен».

Moshko A. V.

MODERN UKRAINIAN-JAPANESE RELATIONS

The article details the relations between Ukraine and Japan at the present stage. The history of the formation of these relations is investigated and the last steps towards their strengthening are analyzed. Since 2011, relations with Japan have reached a global level. In addition, Japan is present with its investment capital and provides support from the government. Mostly it runs through the Japan International Cooperation Agency (JICA), whose office is based in Kiev. Japan is actively supporting Ukraine in security and financial assistance. The countries are also actively cooperating in the cultural sphere: providing grants for training, holding "Japan Year in Ukraine" and others.

Key words: Ukrainian-Japanese relations, ODR, "Japan-Ukraine", "Kaydanren".

Шлях до встановлення дипломатичних відносин між Україною та Японією був довгим та тернистим, та вже сьогодні в офіційних заявах Японію неодмінно називають не лише союзником, а й одним із найближчих друзів України в Азії. Японія вирізняється також у підтримці суверенітету і територіальної цілісності України в умовах російської агресії. Між основними партіями країни немає розбіжностей стосовно України, а більшість громадян Японії не сумнівається у відповідальності Росії за збройне протистояння на Донбасі.

Задекларованою для дослідження темою цікавляться низка науковців, зокрема, у працях таких учених, як Ю. Костенко, М. Кулінич, І. Мандрик, О. Іпатюк, Т. Лахманюк та ін. порушено низку важливих аспектів двосторонньої співпраці. Водночас, маємо акцентувати на тому, що ці дослідження присвячені, здебільшого, стосункам Японії та України в період з 1991 року по 2011 рік. Наукова значимість статті обумовлена тим, що акцент зроблено на періоді після 2014 року.

Метою статті є здійснення аналізу українсько-японських відносин на сучасному етапі. Відповідно завданням є виділення основних сфер співпраці та дослідження проблемних та перспективних аспектів налагодження подальшого співробітництва держав.

Японія – важливий партнер України в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, з яким наша країна націлена укріплювати вигідну обом сторонам багатосторонню взаємодію в політичній, торгово-економічній, науково-технічній, гуманітарній та багатьох інших практичних галузях.

Відправною точкою сучасних українсько-японських відносин можна вважати 28 грудня 1991 року, коли Японія визнала незалежність України. Січень 1992 року вважається датою початку дипломатичних відносин, а вже через рік було відкрито Посольство Японії в Україні. Посольство України в Японії відкрилося у вересні 1994 року [13].

Впродовж існування дипломатичних відносин між країнами надзвичайно активними були двосторонні контакти на парламентському рівні. Голови українського і японського парламентів та депутати за ці роки здійснили десятки взаємних візитів.

Починаючи із січня 2011 р. Україна та Японія позиціонують двосторонні відносини на рівні глобального партнерства, яке охоплює взаємодію з широкого кола міжнародних питань.

Згідно зі Стратегією національної безпеки України, яка була затверджена в травні 2015 р., наша держава прагне до розвитку партнерства на міжнародній арені. Відповідно до Стратегії її основними

цілями є мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону України, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина, забезпечення нової якості економічного, соціального і гуманітарного розвитку, забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО [20].

Досягнення визначених цілей потребує зміцнення Української держави шляхом забезпечення поступального суспільно-політичного й соціально-економічного розвитку України; якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній, соціальній, гуманітарній та інших сферах, комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки і оборони України; нового зовнішньополітичного позиціонування України у світі в умовах нестабільності глобальної системи безпеки. Відтак, Японія стає надійним партнером України у всіх названих напрямках.

Офіційний Токіо підтримує Україну в її прагненні зберегти незалежність, цілісність країни та різко засуджує політику агресії, яку здійснює Російська Федерація. Це є фундаментальним принципом, якого Японія принципово дотримується і який не підлягає перегляду [19]. Україна стала однією з країн, з якими Японія проводить діалог у форматі «2+2» за участі міністрів закордонних справ та оборони з обох сторін.

Протягом останніх років між країнами було проведено велику кількість зустрічей на вищому та найвищому рівнях.

Вважаємо, що із 2014 р. почалася активізація українсько-японських відносин, про що свідчить надання в квітні урядом Японії Україні гранту в розмірі 500 тис. євро для Спеціальної моніторингової місії; окрім цього, зустріч в рамках «Саміту Японія-Україна», під час якого міністри закордонних справ обговорили питання залучення японських інвестицій до української економіки; також під час проведення зустрічі в форматі «G7» 17 липня 2014 року представники країн висловили співчуття щодо збитого літака Малайзійських авіаліній на території України, висловили занепокоєння щодо політики Російської Федерації, яку вона проводила щодо України, та наклали санкції [7].

У 2015 р. було підписано Угоду про залучення японських інвестицій до української економіки [16]; також було проведено зустріч

міністра закордонних справ України Павла Клімкіна з міністром закордонних справ Японії Фуміо Кисида, під час якої вони обговорили ситуацію в країні та наголосили на підтримці України, питання щодо ліквідації наслідків аварій на атомних електростанціях, відносини між країнами та наголосили на їх поглибленні [11].

2016 рік відзначився візитом Президента України Петра Порошенка до Японії, під час якого представники країн обговорили поглиблення дружніх відносин між країнами [8], та зустріччю 6 квітня в рамках «Саміту Японія-Україна», під час якої було опрацьовано питання внутрішніх реформ в Україні та підтримки Японії в їх виконанні, ситуацію в країні та надання допомоги з боку Японії, питання поглиблення двосторонніх відносин та співпраці в безпековій сфері [14].

У 2017 році відносини між країнами послабились, адже між країнами не було проведено великої кількості зустрічей. Важливо виділити зустріч міністрів закордонних справ 15 грудня 2015 року, під час якої Таро Коно висловив свою повагу Павлу Клімкіну та зазначив просування в двосторонніх відносинах, включаючи проведення «Року Японії в Україні», який характеризував 25-річчя від встановлення дипломатичних відносин; окрім цього, обидва міністри обмінялись своїми думками щодо ситуації на сході України, Близькому Сході та з інших питань міжнародного характеру [12].

2018 рік також не відзначився значною активністю у відносинах між країнами, проте, важливо виділити, що в листопаді 2018 року під час зустрічі в форматі «G7» представники країн, в тому числі й Японія, висловили занепокоєння щодо дій Російської Федерації в Керченській протоці та наголосили на звільненні українських полонених та дотриманні норм міжнародного права [6].

А ось 2019 все ж таки змінив хід подій у відносинах України з Японією. По-перше, липень 2019 року – зустріч Президента України Володимира Зеленського з засновником, головою та генеральним директором Rakuten, Inc. Хіросі Мікітані. В Україні він відомий як власник Viber. Під час зустрічі сторони обговорили плани збільшення присутності Rakuten на території України та відкриття нового офісу в Києві. Також Мікітані похвалив ініціативу Володимира Зеленського «Держава в смартфоні» та висловив готовність співпрацювати в цьому напрямку [17]; окрім цього у вересні було проведено зустріч міністра оборони України Андрія Загородюка з Генеральним директором з міжнародних питань Міністерства оборони Японії Хідео Сузукі. Під час зустрічі сторони наголосили на

необхідності продовження та розширення співпраці між оборонними відомствами обох країн [15].

Події 2020 року, а саме падіння українського літака над Тегераном, неабияк сколихнуло міжнародну спільноту. Велика кількість країн, в тому числі й Японія, висловили свої співчуття сім'ям загиблих; окрім цього, 15 лютого в рамках Мюнхенської конференції з безпеки міністр оборони України Андрій Загороднюк зустрівся з міністром оборони Японії Таро Коно. Сторони обговорили перспективні напрямки співпраці, а саме: можливість співпраці в сфері кібербезпеки, обмін досвідом, участь у спільних навчаннях а також співпрацю в галузі високотехнологічних проєктів та оцифрування [2].

21 липня 2015 р. Міністерство оборони Японії опублікувало щорічну доповідь «Біла книга оборони Японії» (Defense of Japan. Annual White Paper). У доповіді, зокрема, наголошується, що агресія Росії в Україні представляє собою небезпеку для всього світу. Дії Росії розглядаються як проблема глобальної безпеки, яка, можливо, може зачепити все світове співтовариство, включно й Азію. У щорічнику зазначається, що Росія «залучена в так звану «гібридну» війну, яку важко чітко ідентифікувати як збройний напад однієї країни, яка намагається змінити існуючий статус-кво силою або примусом» [10]. Крім цього, зазначається, що РФ «розширює зону активності своїх збройних сил, вступаючи у відкрите протистояння із США і країнами Європи» [3].

Офіційна позиція Японії щодо агресії проти України базується на таких принципах:

- 1) відсутність можливості вирішення конфлікту мирним, дипломатичним шляхом та невиконання Мінських домовленостей між сторонами;
- 2) анексія Криму Російською Федерацією як порушення міжнародного права;
- 3) повага до державного суверенітету України та її територіальної цілісності.

Японія є одним із найбільших світових донорів і лідерів з надання ОДР країнам, що розвиваються. У жовтні 2014 р. виповнилося 60 років відтоді, як офіційна допомога розвитку (ОДР) стала невід'ємною складовою частиною японської зовнішньої політики. Протягом цього періоду Японія надала допомогу 169 країнам. Головним адміністратором і розпорядником двосторонніх проєктів ОДР є Японське агентство міжнародного співробітництва (JICA, ДЖАЙКА) [16].

Пілотним українсько-японським проектом у рамках ОДР стало будівництво терміналу «D» у міжнародному аеропорту «Бориспіль». У березні 2014 р. урядом Японії було прийнято рішення про виділення пільгового кредиту в рамках ОДР у розмірі 108,193 млрд ієн (близько 900 млн дол. США). Термінал був зданий в експлуатацію напередодні проведення чемпіонату Європи з футболу “ЄВРО-2012” та, незважаючи на деякі труднощі у здійсненні проекту, отримав найвищу оцінку ДЖАЙКИ [5].

Японія бере участь у проєктах ООН з відновлення східних областей України за двома основними напрямками:

- допомога мешканцям територій, що перебувають під контролем проросійських сепаратистів, – цим жителям надається гуманітарна допомога, зокрема продукти харчування;
- допомога вимушеним переселенцям, яким японська сторона продовжує надавати фінансову підтримку у співпраці з міжнародними організаціями.

Окрім цього, надано додаткову грошову допомогу для збільшення штату спеціальної моніторингової місії ОБСЄ [13].

Важливо також відзначити фінансову допомогу з боку Японії, яка сьогодні є одним з основних партнерів України в АТР. Основна фінансова підтримка з боку Японії для України існує сьогодні в таких основних напрямках:

- кредитна допомога: 1.69 млрд дол. США;
- грантова (безвідплатна) допомога: 98 млн дол. США;
- фінансова підтримка – починаючи з 2014 року – 1.8 млрд доларів [1], протягом 2018 року – 580 млн дол. США;
- допомога для подолання наслідків аварії на ЧАЕС та нерозповсюдження ядерного матеріалу: 219 млн дол. США;
- технічне співробітництво: 79 млн дол. США [9].

Щодо сфери інвестицій, важливо зазначити, що в 2015 році відбулося підписання Угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій між Україною та Японією. Що стосується прямих інвестицій з Японії, то відповідно до даних Національного бюро статистики станом на кінець 2019 року було задіяно 139 мільйонів доларів [24].

Крім того, динаміку економічних відносин можемо простежити також, проаналізувавши показники торгівлі Японії з Україною. Так, відповідно до звітів Міністерства фінансів та торгівлі у 2018 році експорт становив 231.87 млн. доларів [21], а імпорт – 737.43 млн. доларів [22]. Основними напрямками розвитку економічної співпраці також є експорт Японією автомобілів, машин та обладнання, електричного та електронного обладнання, оптичного обладнання. Роз-

виткові взаємної торгівлі сприяє Координаційна рада з економічного співробітництва з Японією та Комітет з ділового співробітництва з Україною Японської федерації бізнесу «Кейданрен» [23].

Японія дуже далека від нас географічно, але виробами її промисловості заповнена вся Україна, і збільшення об'ємів японських інвестицій мало б велике значення для розвитку вітчизняної економіки. Японія належить до зовсім іншого типу цивілізації, але дає немалі кошти бідним українським театрам та піклується про дитячі лікарні. Що стосується охорони здоров'я, то тут основним є грант, наданий дитячій спеціалізованій лікарні ОХМАТДИТ [16].

У культурній сфері можемо відзначити агітаційну та рекламну діяльність посольств двох країн, обміни в галузі освіти. Крім того існують зв'язки міст-побратимів: Кіото та Київ, Йокогама та Одеса. Не можемо не згадати також культурні гранти – це чотири гранти Національній філармонії України, Національному музею історії України, Національному драматичному театру ім. Івана Франка, Національній опері України.

Ще у 2017 році в рамках проведення «Року Японії в Україні» посольство Японії організувало для українських науковців лекції провідних японських експертів з безпеки та зовнішньої політики. Усі експерти наголошували на японсько-українському діалозі у сфері безпеки. В Токіо відбулися перші українсько-японські консультації з питань безпеки, де міністерства оборони двох країн підписали Меморандум співробітництва та обмінів у цій сфері [4].

Щодо останніх новин у сфері співпраці Україна-Японія маємо відзначити зустріч президента України Володимира Зеленського з главою парламентської асоціації дружби «Японія-Україна» Ейсуке Морі, під час якої вони обговорили можливості для поглиблення економічної та інвестиційної співпраці між Україною та Японією.

Під час зустрічі сторони також обговорили питання співпраці в рамках реалізації інфраструктурних проєктів в Україні, взаємовигідних проєктів в сферах енергетики, транспорту, сільського господарства, охорони навколишнього природного середовища.

Сторони обмінялися досвідом у питаннях попередження наслідків ядерних надзвичайних ситуацій. Українська сторона відзначила ефективність діяльності українсько-японського сумісного комітету з питань співпраці в сфері покращення післяаварійного реагування на надзвичайні ситуації на атомних електростанціях. Хочемо також акцентувати увагу на тому, що сьогодні в новому парламенті створено депутатську групу з міжпарламентських зв'язків з Японією [23].

Після проголошення незалежності між Україною та Японією вже до кінця 1992 року були здійснені всі необхідні дипломатично-правові формальності, які відкрили шлях до розбудови подальшого співробітництва на міждержавному рівні.

Простеживши відносини між країнами, можемо виділити такі основні напрямки співпраці: торгово-економічний, гуманітарний, культурний та безпековий.

Зазначимо також, що Японія виділяє велику кількість коштів на допомогу Україні, бере участь в миротворчих місіях ООН на сході для допомоги громадянам, які втратили своє житло через агресію Російської Федерації, та активно засуджує дії російського уряду щодо анексії Криму та порушення територіальної цілісності України.

Пояснюючи зв'язок між Україною та Японією, деякі дослідники акцентують увагу на тому, що обидві країни мають трагічний досвід радіоактивного ядерного опромінювання. Також спільною рисою називають важливе прагнення до збереження духовної самобутності, що полягає в багатстві культур та історії обох країн.

Оцінюючи перспективи подальшого розвитку та поглиблення українсько-японських зв'язків, вважаємо що українська сторона робить усе можливе для нового імпульсу розвитку міжпарламентського діалогу і всього спектру співпраці між країнами. Вважаємо, що в цьому напрямку слід рухатись і далі.

Після проведеного аналізу відносин України з Японією, важливо зазначити, що країни починаючи з 2011 року вивели відносини на глобальний рівень. У 2015 році Україна та Японія уклали угоду про залучення японських інвестицій до української економіки, а в 2019 році після зустрічі на найвищому рівні представники країн домовились про поглиблення відносин в економічній та інвестиційній сфері. Таким чином, можемо зробити висновок, що Японія – країна, яка, виділяючи кошти та різного роду допомогу, готова співпрацювати з Україною й надалі. Перспективним для подальших досліджень вважаємо аналіз торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва держав.

Джерела та література

1. Зеленский поблагодарил Японию за финансовую помощь и призвал к безвизу. 2019. URL: <https://www.depo.ua/rus/politics/zelenskiy-podyakuvav-yaponii-za-finansovu-dopomogu-ta-zaklikav-do-bezvizu-201910211048408>.

2. A meeting of the Ministers of Defense of Ukraine and Japan took place in the fields of the Munich Security Conference. 2020. URL: <http://www>.

mil.gov.ua/en/news/2020/02/15/a-meeting-of-the-ministers-of-defense-of-ukraine-and-japan-took-place-in-the-fields-of-the-munich-security-conference/.

3. Anthony V. Rinna. Two years after Crimea, are Japan–Ukraine ties weakening? 2016. URL: <https://www.eastasiaforum.org/2016/04/02/two-years-after-crimea-are-japan-ukraine-ties-weakening/>.

4. Cultural and humanitarian cooperation of Ukraine and Japan. 2012. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/en/embassy/267-kulyturno-gumanitarne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju>.

5. Denys Krasnikov. Japan excited about future of Ukraine’s tech industry. 2019. URL: <https://www.kyivpost.com/business/japan-excited-about-future-of-ukraines-tech-industry.html?cn-reloaded=1>.

6. G7 foreign ministers’ statement on recent events near the Kerch Strait. 2018. URL: https://www.mofa.go.jp/fp/pc/page3e_000967.html.

7. G-7 Leaders Statement on Ukraine. 2014. URL: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_000378.html.

8. H.E. Mr. Petro Poroshenko, President of Ukraine to Visit Japan. 2016. URL: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_001087.html.

9. JAPAN’S ASSISTANCE TO UKRAINE. 2018. URL: <https://www.ua.emb-japan.go.jp/files/000336611.pdf>.

10. Japan cabinet approves defense white paper 2015. 2015. URL: http://www.chinadaily.com.cn/world/2015-07/21/content_21369498.htm.

11. Japan-Ukraine Foreign Ministers’ Meeting. 2015. URL: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_000660.html.

12. Japan-Ukraine Foreign Ministers’ Meeting. 2017. URL: https://www.mofa.go.jp/erp/c_see/ua/page4e_000730.html.

13. Japan–Ukraine relations. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Japan%E2%80%93Ukraine_relations.

14. Japan-Ukraine Summit Meeting. 2016. URL: https://www.mofa.go.jp/erp/c_see/ua/page4e_000412.html.

15. Minister of Defense of Ukraine held a meeting with Director General for International Affairs of the Ministry of Defense of Japan. 2019. URL: <http://www.mil.gov.ua/en/news/2019/09/19/minister-of-defense-of-ukraine-held-a-meeting-with-director-general-for-international-cooperation/>.

16. Olena Mykal. Japan-Ukraine Relations: Untapped Potential. 2016. URL: <https://thediplomat.com/2016/04/japan-ukraine-relations-untapped-potential/>.

17. President of Ukraine had a meeting with CEO of Rakuten Hiroshi Mikitani. 2019. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/prezident-ukrayini-zustrivsyia-iz-zasnovnikom-yaponskoyi-komp-56053>.

18. Signing of the Japan-Ukraine Investment Agreement. URL: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_000624.html.

19. Ukraine and Japan celebrate 26th anniversary of the establishment of diplomatic relations. 2018. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/en/news/62846-ukrajina-ta-japonija-vidznachajuty-26-u-richnicyu-z-dnya-vstanovlennya-diplomatichnih-vidnosin-26-sichnya-1992-roku>.

20. Ukraine approves national security strategy till 2020. 2015. URL: <https://www.kyivpost.com/article/content/war-against-ukraine/ukraine-approves-national-security-strategy-till-2020-387978.html>.

21. Ukraine Exports By Country. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/exports-by-country>.

22. Ukraine Imports By Country. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/imports-by-country>.

23. Ukraine, Japan discuss possibilities for deepening economic, investment cooperation between countries. 2019. URL: <https://en.interfax.com.ua/news/economic/620368.html>.

24. Extra-EU foreign direct investment positions, by partner, EU-28, 2017 (% of extra-EU total). 2019. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_foreign_direct_investment_positions,_by_partner,_EU-28,_2017_\(%25_of_extra-EU_total\)_GL2019.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Extra-EU_foreign_direct_investment_positions,_by_partner,_EU-28,_2017_(%25_of_extra-EU_total)_GL2019.png).